

Considerații în legătură cu interpretarea tratatelor internaționale autentificate în mai multe limbi

Considerations on the Interpretation of International Treaties Authenticated in Two or More Languages

Carmen Moldovan¹

Rezumat: Interpretarea tratatelor internaționale prezintă deosebită importanță pentru punerea în aplicare a clauzelor acestora. În cazurile adoptării tratatului în două sau mai multe limbi oficiale, pot apărea deosebiri ale sensului termenilor, ceea ce poate genera dispute în legătură cu întinderea obligațiilor asumate de părți. Prezenta lucrare își propune, pe de o parte, să analizeze regulile Convenției de la Viena din 1969 cu privire la dreptul tratatelor privind interpretarea tratatelor autentificate în mai multe limbi și pe de altă parte, să exemplifice aplicarea în concret a acestora de către Curtea Internațională de Justiție.

Cuvinte-cheie: obligații internaționale, Curtea Internațională de Justiție, Convenția de la Viena.

Abstract: The interpretation of international treaties is of particular importance for the execution of their clauses. In the case of international treaties authenticated in two or more languages, differences between the meaning of the terms may arise, which may determine disputes regarding the extent of the international obligations assumed by the States parties.

This paper aims, on the one hand, to analyze the rules of the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties on the interpretation of multilingual treaties and, on the other, to exemplify their actual application by the International Court of Justice.

Keywords: international obligations, International Court of Justice, Vienna Convention.

1. Aspecte introductive

Operațiunea de interpretare² a clauzelor tratatelor internaționale, constând în deslușirea sensului și înțelesului acestora³, are un rol esențial nu doar în domeniul tratatelor internaționale, ci pentru dreptul internațional în ansamblul

¹ Lector universitar dr., Facultatea de Drept, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.

² R. Bercea, A. Mercescu, *O scurtă introducere în drept*, Editura Humanitas, București, 2019, pp. 87-96.

³ M. Fitzmaurice, *The Practical Working on the Law of Treaties*, în M.D. Evans (ed.), *International Law*, Fourth Edition, Oxford University Press, 2014, p. 178.

său, deoarece produce consecințe în legătură cu aplicarea acestora în cadrul relațiilor dintre state și deci influențează aplicarea dreptului internațional⁴.

Spre deosebire de dreptul intern, unde interpretarea textelor de lege este în principiu unitară și realizată de către autoritățile statelor cu atribuții în această privință, în dreptul internațional, ca o consecință a particularităților acestuia, statele au competențe destul de extinse și chiar discreționare de a interpreta ele însele conținutul și întinderea obligațiilor ce le revin din clauzele unui tratat internațional la care sunt parte, în funcție de propriile interese și de gradul de încredere față de celelalte părți contractante, astfel încât există o descentralizare în privința interpretării tratatelor internaționale ce poate determina interpretări concurente ale aceluiași clauze, din partea unor subiecți diferiți⁵.

În cazul în care între state se conturează orientări divergente cu privire la sensul unor termeni și la conținutul sau întinderea obligațiilor asumate, lămurirea acestor aspecte revine în sarcina instanțelor internaționale. La nivelul Organizației Națiunilor Unite există șase limbi oficiale (engleza, franceza, chineza, rusa, spaniola și araba), astfel încât probabilitatea unor sensuri diferite ale termenilor din tratatele încheiate în cadrul acestei Organizații este foarte ridicată.

Sediul materiei interpretării tratatelor internaționale este reprezentat de *Convenția de la Viena din 1969 cu privire la dreptul tratatelor*⁶ care prevede regulile generale⁷, precum și metode complementare de interpretare⁸.

⁴ P.-M. Dupuy, Y. Kerbrat, *Droit international public*, 13e édition, Éditions Dalloz, Paris, 2016, p. 347.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Convenția de la Viena cu privire la dreptul tratatelor* a fost încheiată la Viena la 22 mai 1969 și a fost deschisă spre semnare la 23 mai 1969. A intrat în vigoare la data de 27 ianuarie 1980. România nu este parte a Convenției. Textul este disponibil la adresa: http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf

⁷ Articolul 31 din Convenție (cu denumirea „Regulă generală de interpretare”) prevede: „1. Un tratat trebuie să fie interpretat cu bună-credință, potrivit sensului obișnuit ce urmează a fi atribuit termenilor tratatului în contextul lor și în lumina obiectului și scopului său.

2. În vederea interpretării unui tratat, contextul cuprinde, în afară de text, preambul și anexe: a) orice acord în legătură cu tratatul și care a intervenit între toate părțile cu prilejul încheierii tratatului; b) orice instrument stabilit de către una sau mai multe părți cu prilejul încheierii tratatului și acceptat de celelalte părți ca instrument având legătură cu tratatul.

3. Se va ține seama, odată cu contextul: a) de orice acord ulterior intervenit între părți cu privire la interpretarea tratatului sau la aplicarea dispozițiilor sale; b) de orice practică urmată ulterior în aplicarea tratatului prin care este stabilit acordul părților în privința interpretării tratatului; c) de orice regulă pertinentă de drept internațional aplicabilă relațiilor dintre părți.

4. Un termen va fi înțeles într-un sens special dacă este stabilit că aceasta a fost intenția părților.”

⁸ Articolul 32 din Convenție (cu denumirea marginală „Mijloace complementare de interpretare”) prevede:

Având în vedere că termenii unui tratat internațional pot avea înțelesuri diferite în variantele autentice în care a fost adoptat, dispozițiile Convenției conțin, în articolul 33⁹, reguli specifice de interpretare, având ca punct de plecare ideea forței juridice egale a tuturor versiunilor în care a fost autentificat tratatul, prevăzută în paragraful 1 al articolului 33 al Convenției din 1969¹⁰.

Cu privire la înțelesul termenilor din diferitele variante autentice, paragraful 2 al articolului 33 instituie prezumția că acesta este același. Pentru situația în care compararea textelor autentice ar releva o deosebire ce nu poate fi înlăturată prin aplicarea regulilor generale prevăzute de articolul 31 din Convenție și nici prin aplicarea metodelor complementare prevăzute de articolul 32, paragraful 4 al articolului 33 prevede că „se va adopta sensul care, ținându-se seama de obiectul și de scopul tratatului, împacă cel mai bine aceste texte”.

Noțiunea de scop și obiect al tratatului nu este definită nici de Convenția din 1969 și nici de alte instrumente juridice ulterioare, pentru identificarea lor fiind necesar un exercițiu de interpretare, atât a dispozițiilor cu privire la care există opinii divergente, cât și a contextului tratatului internațional, dar se consideră că prin această metodă se asigură flexibilitate și caracter evolutiv regulii generale de interpretare.¹¹

Pentru situația în care o comparare a textelor autentice ar releva deosebiri ce nu pot fi înlăturate prin aplicarea regulilor generale de interpretare a tratatelor internaționale sau a metodelor complementare de interpretare, se poate recurge la

„Se poate recurge la mijloace complementare de interpretare, îndeosebi la lucrările pregătitoare și la împrejurările în care a fost încheiat tratatul, fie pentru a se confirma sensul rezultând din aplicarea articolului 31, fie pentru a se determina sensul atunci când interpretarea dată conform articolului 31: a) lasă sensul ambiguu sau obscur; sau b) duce la un rezultat vădit absurd sau nerațional.”

⁹ Articolul 33 din Convenție (cu denumirea marginală „Interpretarea tratatelor autentificate în două sau mai multe limbi”) prevede:

„1. Când un tratat a fost autentificat în două sau mai multe limbi, textul său are aceeași valoare în fiecare din aceste limbi, afară numai dacă tratatul nu dispune sau dacă părțile nu convin ca, în caz de divergență, unul din texte să aibă precădere.

2. O versiune a tratatului în altă limbă decât cele în care textul a fost autentificat nu va fi considerată drept text autentic decât dacă tratatul prevede sau dacă părțile au convenit aceasta.

3. Termenii unui tratat sunt presupuși a avea același înțeles în diversele texte autentice.

4. În afară de cazul în care un text determinat are precădere în conformitate cu paragraful 1, atunci când comparația textelor autentice învederează o deosebire de sens, pe care aplicarea articolelor 31 și 32 nu îngăduie a o elimina, se va adopta sensul care, ținându-se seama de obiectul și de scopul tratatului, împacă cel mai bine aceste texte.”

¹⁰ „Când un tratat a fost autentificat în două sau mai multe limbi, textul său are aceeași valoare în fiecare din aceste limbi, afară numai dacă tratatul nu dispune sau dacă părțile nu convin ca, în caz de divergență, unul din texte să aibă precădere.”

¹¹ Gâlea, *Dreptul tratatelor*, Editura C. H. Beck, București, 2015, p. 189.

adoptarea aceluși sens care împacă cel mai bine textele divergente, ținând cont de obiectul și scopul tratatului internațional. Aceste reguli se aplică în cazul în care nu s-a stabilit în însuși cuprinsul tratatului că un anumit text are precădere.

2. Interpretarea Curții Internaționale de Justiție a efectelor măsurilor provizorii pe care le poate dispune în temeiul articolului 41 din Statutul său

2.1. Situația de fapt din cauza LaGrand

Un exemplu din jurisprudența Curții Internaționale de Justiție în legătură cu aplicarea regulilor de interpretare menționate, în scopul relevării efectelor juridice ale unor dispoziții din Statutul Curții Internaționale de Justiție, este reprezentat de cauza *LaGrand*¹², în care s-a constatat încălcarea de către Statele Unite ale Americii a măsurilor dispuse de către Curte anterior hotărârii cu privire la fondul cauzei. Prin acestea s-a dispus oprirea execuției domnului LaGrand până la soluționarea cauzei și pronunțarea hotărârii pe fondul cauzei.

Posibilitatea pentru Curte de a dispune măsuri cu caracter provizoriu (sau măsuri conservatorii) este prevăzută în mod expres de dispozițiile Statutului său în articolul 41.¹³

Pentru o mai facilă înțelegere a implicațiilor operațiunii de interpretare în acest caz, este utilă o succintă prezentare a situației de fapt și a abordărilor statelor implicate în cursul procedurilor judiciare din fața Curții.

Frații Karl și Walter LaGrand, cetățeni germani, au fost condamnați la moarte în Statele Unite ale Americii, după comiterea unui jaf armat asupra unei bănci și uciderea mai multor persoane. Ulterior executării unuia dintre frații LaGrand la data de 2 martie 1999, Germania a sesizat Curtea Internațională de Justiție și a solicitat să dispună măsuri provizorii prin care Statele Unite să ia toate precauțiile pentru ca cel de-al doilea cetățean german să nu fie executat, până la pronunțarea hotărârii definitive de către Curte.

În cererea sa, Germania a arătat că Karl LaGrand a fost executat pe data de 24 februarie 1999, în ciuda tuturor apelurilor la clemență și a numeroaselor intervenții diplomatice efectuate, și că data executării lui Walter LaGrand era fixată la 3 martie 1999, iar cererea de măsuri provizorii este formulată în interesul acestuia.

Germania a subliniat, de asemenea, importanța și caracterul sacru al vieții umane, ca principii bine stabilite de dreptul internațional. Astfel, potrivit artico-

¹² ICJ, *LaGrand Case* (Germany v. United States of America), Judgment of 27 June 2001, I.C.J. Reports 2001, p. 466, <http://www.icj-cij.org/files/case-related/104/104-20010627-JUD-01-00-EN.pdf>

¹³ Articolul 41 din Statutul Curții Internaționale de Justiție prevede: „1. Curtea va avea dreptul să indice, dacă socotește că împrejurările cer aceasta, ce măsuri provizorii trebuie luate pentru conservarea drepturilor fiecărei părți.
2. Până la hotărârea definitivă, măsurile indicate vor fi notificate imediat părților și Consiliului de Securitate.”

lului 6 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice¹⁴, dreptul la viață este inerent persoanei umane și trebuie protejat prin lege.

Examinând cererea de pronunțare a unui ordin de măsuri provizorii, Curtea a reținut că prerogativa de a dispune astfel de măsuri este inclusă în sfera de aplicare a articolului 41 din Statutul său și are ca obiect protejarea drepturilor fiecăreia dintre părți în așteptarea pronunțării hotărârii și că astfel de măsuri nu pot fi dispuse decât dacă se cauzează drepturilor în litigiu un prejudiciu ireparabil.

Curtea a reținut că executarea lui Walter LaGrand a fost programată pentru 3 martie 1999 și că executarea sa ar produce un prejudiciu ireparabil drepturilor invocate în cauză de către Germania. Curtea a subliniat de asemenea faptul că aspecte aduse în fața sa nu privesc drepturile statelor federale care compun Statele Unite de a recurge la pedeapsa cu moartea pentru infracțiunile cele mai odioase și că funcția sa este de a rezolva diferendele juridice internaționale dintre state în legătură cu interpretarea sau aplicarea convențiilor internaționale, și nu de a acționa ca o instanță de apel în materie penală.

În acest context, Curtea a dispus următoarele măsuri provizorii:

„Statele Unite trebuie să ia toate măsurile aflate la dispoziția lor pentru ca Walter LaGrand să nu fie executat până la pronunțarea hotărârii definitive a acestei instanțe și trebuie să aducă la cunoștința Curții toate măsurile pe care le vor fi luat în aplicarea acestei ordonanțe.”¹⁵

Curtea a subliniat că răspunderea internațională a statului este angajată prin acțiunea organelor și autorităților competente care acționează pe teritoriul său și că, din informațiile pe care le are, punerea în executare a măsurilor indicate în acea ordonanță este de competența Guvernatorului statului Arizona.

Curtea a mai reținut că guvernul Statelor Unite are obligația de a transmite prezenta ordonanță Guvernatorului statului Arizona și că acesta este obligat să acționeze în conformitate cu angajamentele internaționale ale Statelor Unite.

Statele Unite nu au dat curs acestor dispoziții ale Curții. Ulterior, la data de 8 martie 1999, Curtea a fost informată, în privința neexecutării ordonanței de măsuri provizorii din 3 martie 1999 că, din cauza orei târzii la care ordonanța a fost primită, nu a mai putut fi făcut niciun demers pentru a se opri executarea lui Walter LaGrand.

¹⁴ *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice* a fost adoptat și deschis spre semnare de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite la data de 16 decembrie 1966. A intrat în vigoare la data de 23 martie 1976, conform art. 49, pentru toate dispozițiile, cu excepția celor de la art. 41; la data de 28 martie pentru dispozițiile de la art. 41.

¹⁵ ICJ, *LaGrand (Germany v. United States of America)*, Provisional Measures, Order of March 3rd, 1999, I.C.J. Reports 1999, p. 9, paragraph 28, <http://www.icj-cij.org/files/case-related/104/104-19990303-ORD-01-00-EN.pdf>.

2.2. Divergențele cu privire la caracterul articolului 41 din Statutul Curții Internaționale de Justiție

În faza de judecare a fondului cauzei, între Germania și Statele Unite ale Americii au existat opinii divergente cu privire la efectul măsurilor provizorii dispuse în temeiul articolului 41 din Statut: Germania considera că acesta are efect obligatoriu, iar cealaltă parte considera că acesta are natura juridică a unei recomandări.

Diferența de teze dintre cele două părți a fost determinată de formularea diferită a textului articolului 41 din Statutul Curții în limbile franceză și engleză, limbi în care a fost acesta autentificat, iar instanța a recurs la compararea celor două versiuni și la interpretarea acestora potrivit regulilor generale amintite anterior.

În versiunea în limba franceză, articolul 41 este formulat astfel:

„La Cour a le pouvoir d'indiquer, si elle estime que les circonstances l'exigent, quelles mesures conservatoires du droit de chacun doivent être prises à titre provisoire. En attendant l'arrêt définitif, l'indication de ces mesures est immédiatement notifiée aux parties et au Conseil de sécurité.”

Curtea a reținut că în această formulare termenii „indiquer” și „indication” pot fi considerați neutri, în timp ce expresia „doivent être prises” are caracter imperativ.

Versiunea în limba engleză a articolului 41 are următoarea formulare:

- „1. The Court shall have the power to indicate, if it considers that circumstances so require, any provisional measures which ought to be taken to preserve the respective rights of either party.
2. Pending the final decision, notice of the measures suggested shall forthwith be given to the parties and to the Security Council.”

Potrivit poziției exprimate de către Statele Unite ale Americii, folosirea, în versiunea în limba engleză, a termenilor „indicate” în loc de „order”, „ought” în loc de „must” ori „shall” și „suggested” în loc de „ordered” trebuie înțeleasă în sensul că măsurile dispuse în temeiul articolului 41 sunt lipsite de efect obligatoriu.

În stabilirea sensului termenilor articolului 41 din cele două versiuni, instanța a reținut mai întâi că, potrivit dispozițiilor articolului 92 din Carta Organizației Națiunilor Unite, Statutul său face parte integrantă din Cartă, iar conform dispozițiilor articolului 111 din Cartă, versiunile în limbile engleză și franceză sunt deopotrivă autentice, ceea ce este aplicabil și în cazul Statutului Curții.

Însă nici Carta și nici Statutul nu conțin indicii cu privire la situațiile în care există orientări divergente între cele două versiuni, astfel încât Curtea a făcut referire la dispozițiile articolului 33 paragraful 4 al Convenției de la Viena din 1969 care, în opinia Curții, constituie drept internațional cutumiar, și a analizat noțiunea de „obiect și scop” al tratatului în contextul articolului 41 din Statut.

Concluzia instanței a fost că obiectul și scopul Statului sunt de a permite Curții să îndeplinească funcțiile prevăzute de acesta și, în mod deosebit, funcția

esențială de soluționare a diferendelor internaționale prin hotărâri judecătorești cu forță juridică obligatorie, astfel cum prevede articolul 59 din Statut.¹⁶

Luând în considerare că acesta este obiectul și scopul, precum și contextul articolului 41 din Statut, Curtea a reținut că prerogativa de a dispune măsuri provizorii determină caracterul obligatoriu al acestora, deoarece se întemeiază pe necesitatea, în cazul în care circumstanțele o impun, de a proteja și de a evita producerea de prejudicii drepturilor părților ce vor fi stabilite prin hotărârea sa finală.

În opinia Curții, afirmația potrivit căreia, în temeiul articolului 41 din Statut, măsurile provizorii ar putea fi lipsite de forță juridică obligatorie ar fi contrară obiectului și scopului acestuia.

Pentru a sublinia acest caracter, instanța a făcut trimitere la un principiu recunoscut în jurisprudența Curții Permanente de Justiție Internațională – „principiul universal acceptat de tribunalele internaționale și prevăzut în mai multe convenții [...] conform căruia părțile dintr-un diferend trebuie să se abțină de la orice măsură care ar putea să producă prejudicii cu privire la executarea deciziei ce va fi pronunțată și, în general, de a nu permite vreun demers de orice fel care ar putea să agraveze sau să extindă diferendul”¹⁷.

Ajungând la această concluzie, instanța nu a mai recurs și la analiza lucrărilor pregătitoare ale Statutului său (posibilitate prevăzută ca modalitate complementară de interpretare), dar a menționat totuși în cuprinsul hotărârii că acestea nu contravin concluziei conform căreia ordinul de măsuri provizorii, în temeiul articolului 41, are forță juridică obligatorie.

Consecințele interpretării la care a ajuns Curtea cu privire la forța juridică a articolului 41 din Statutul Curții sunt relevante și pentru analiza referitoare la încălcarea unei obligații internaționale și angajarea răspunderii statului autor.

Analizând efectele juridice ale ordonanței din data de 3 martie 1999, Curtea a reținut următoarele:

„110. (...) Aceasta nu constituia un simplu îndemn. Ea a fost adoptată în temeiul articolului 41 din Statut. În consecință, ea avea un caracter obligatoriu și impunea o obligație juridică în sarcina Statelor Unite ale Americii. (...)”

115. Analiza tuturor măsurilor luate de către autoritățile Statelor Unite arată că diversele autorități competente nu au luat toate măsurile pe care le-ar fi putut adopta pentru a da efect ordonanței pe care Curtea a pronunțat-o la data de 3 martie 1999. Aceasta nu cerea Statelor Unite să exercite puteri pe care nu le-ar fi avut, dar impunea obligația 'de a lua toate măsurile de care dispun pentru ca

¹⁶ Articolul 59 din Statutul Curții Internaționale de Justiție prevede următoarele: „Decizia Curții nu are forță obligatorie decât între părțile în litigiu și numai pentru cauza pe care o soluționează.

¹⁷ PCIJ, *Electricity Company of Sofia and Bulgaria*, Order of December 5th, 1939, P.C.I.J., Series A/B, No. 79, p. 199, https://www.icj-cij.org/files/permanent-court-of-international-justice/serie_AB/AB_79/Compagnie_d_electricite_de_Sofia_ordonnance_19391205.pdf.

Walter LaGrand să nu fie executat până la pronunțarea hotărârii definitive a acestei instanțe (...).”

În hotărârea pe fondul cauzei, Curtea a considerat că Statele Unite nu au îndeplinit această obligație și nu au respectat măsurile provizorii din data de 3 martie 1999.

Concluzii

Numărul tratatelor bilaterale sau multilaterale încheiate de state în mai multe limbi, în versiuni deopotrivă autentice, este foarte mare. Noțiunea de interpretare a tratatelor internaționale este clară doar în aparență; aceasta nu este definită și poate genera ambiguități, astfel cum rezultă din aspectele prezentate. În același timp, regulile codificate nu lămuresc pe deplin în toate cazurile sensul unor termeni, fiind necesară intervenția unei instanțe internaționale. Utilitatea activității de interpretare în cuprinsul unei hotărâri judecătorești internaționale este neechivocă, deoarece poate lămuri natura juridică a obligațiilor internaționale, întinderea lor, precum și forța juridică a actelor internaționale, contribuind în mare măsură la dezvoltarea dreptului internațional.